

Wasiuta, Sebastian

"Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne", Jerzy Bartmiński, Lublin 2007 : [recenzja]

Etnolingwistyka 20, 437-438

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Opracowali: Agata Bielak (AB), Nataliya Kostyak (NK), Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska (SNB), Marta Nowosad-Bakalarczyk (MNB), Katarzyna Prorok (KP), Sebastian Wasiuta (SW).

Jerzy Bartmiński, *Językowe podstawy obrazu świata*. Wyd. 2. popraw. i uzupeł. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2007, 328 s.

Zbiór zawiera 21 artykułów i studiów, publikowanych przez autora w latach 1984–2004. W związku z aktualnymi dyskusjami o stanie, dorobku i perspektywach etnolingwistyki, przedstawia się tu teksty poświęcone kluczowemu dla całej dziedziny zagadnieniu — językowemu obrazowi świata. W części pierwszej (*Język a świat*) autor omawia pojęcie JOS i podstawową literaturę przedmiotu na jego temat. Wprowadza także w problematykę konceptualizacji świata, wyróżniając dwa typy informatorów — naiwnych i refleksyjnych. Część druga (*Jak opisywać językowy obraz świata?*) gromadzi doniosłe z punktu widzenia rozwoju pojęć polskiej etnolingwistyki artykuły na temat definicji kognitywnej i kategoryzacji w definicjach, wpływu JOS na spójność tekstu, punktu widzenia, perspektywy oglądu, profilowania pojęć, w końcu — wartości jako podstawy JOS. W kolejności (część III — *Fragmety polskiego językowego obrazu świata*) autor przeprowadza rekonstrukcję obrazów *matki, domu i świata, ojczyzny, ludu, prawicy i lewicy* oraz omawia przemiany, jakim JOS podlega we współczesnym polskim dyskursie. Zamknięcie książki (część IV) stanowią rozprawy o charakterze komparatystycznym. Naprzód omówione zostają założenia teoretyczne takich porównań (*Koncepcja językowego obrazu świata w programie slawistycznych badań porównawczych*), następnie zaś przedstawiono aplikację metodologii w postaci analiz pojęć *dola — sud’ba, peuple — lud* oraz *ojczyzny* w polskim i rosyjskim JOS.

SW

Jerzy Bartmiński, *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2007, 360 s.

Tom składa się z 22 prac, które ukazały się drukiem w latach 1985–2005. Książka jest komplementarna wobec wydanych wcześniej *Językowych podstaw obrazu świata* w dwojakim sensie. Po pierwsze, przynosi prace poświęcone ściśle problematyce stereotypów językowych jako niezbywalnych elementów komunikacji językowej, których nie da się „przezwyciężyć” czy „zlikwidować”, wbrew potocznym (niejęzykoznawczym) koncepcjom. Po drugie, dopełnia poprzednią publikację o teksty poświęcone przedmiotowi etnolingwistyki, dziejom jej lubelskiej odmiany (nazywanej coraz częściej etnolingwistyką kognitywną) oraz słownikowi etnolingwistycznemu. Wyraźnie widoczna jest ewolucja koncepcji stereotypów językowych — od ujęcia formalnego do „mentalnego”. W części pierwszej wprowadza się czytelnika w bogatą i złożoną problematykę relacji między językiem a kulturą, a także omawia podstawy etnolingwistyki jako subdysepliny językoznawczej zajmującej się badaniem języka w kulturze. Część druga (*Miejsce stereotypów w języku*) dotyczy zagadnienia na poziomie teoretycznym — omówione zostają podstawy lingwistycznych badań nad stereotypem, kryteria ilościowe w tych badaniach, miejsce stereotypów we współczesnej polszczyźnie, problematyka gry ze stereotypami oraz geneza i stan obecny *Słownika stereotypów i symboli ludowych*. Kolejną część książki poświęcona została polskiemu antropokosmosowi. Omówione zostają tu pojęcia

nieba, ziemi, piekła i rzeki. W części czwartej zebrano artykuły dotyczące pojęć obdarzonych w polskim języku (i w kulturze) wyraźnym nacechowaniem aksjologicznym — *ojczyzny, Matki Boskiej, sacrum* (w folklorze). Tutaj także zamieszczono artykuł o założeniach polskiego słownika aksjologicznego. Ostatnia partia książki poświęcona jest stereotypom narodowym — *Niemca, Rosjanina i Ukraińca* oraz ich profilom w dyskursie.

SW

Renata Grzegorzczkova, *Wstęp do językoznawstwa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007, 210 s.

Książka jest zapisem wykładów ze *Wstępu do językoznawstwa*, jakie autorka prowadziła dla studentów I roku polonistyki UW w latach 1999–2001. Cykl 15 wykładów został podzielony na 3 części, obejmujące po 5 wykładów. Część I dotyczy istoty języka i jego cech. Autorka przedstawia w niej język jako system znaków konwencjonalnych oraz omawia cechy istotne języka naturalnego (konwencjonalność, foniczność, dwustopniowość, dwuklasowość, abstrakcyjność, polisemiczność, kreatywność, uniwersalizm). Wprowadza też podstawowe dla językoznawstwa odróżnienie systemu i użycia języka oraz pojęcia tekstu, wypowiedzi i dyskursu. Następnie omawia funkcje języka i wypowiedzi. Przedstawia także język w działaniu, pokazując strukturę aktu komunikacji oraz typy aktów mowy. Część II książki dotyczy struktury systemu językowego. Kolejno przedstawione zostały podsystem fonologiczny, morfologiczny, składniowy oraz leksykalny (części mowy i struktura semantyczna słownictwa). W części III publikacji autorka prezentuje wybrane problemy metodologiczne językoznawstwa. Pokazuje kontrowersje związane z ustaleniem statusu językoznawstwa wśród innych nauk, daje też przegląd i charakterystykę dyscyplin językoznawczych. W trzech ostatnich wykładach przedstawia podstawowe problemy językoznawstwa historycznego, typologicznego i kulturowego.

Książka R. Grzegorzczkovej to znakomity podręcznik dla studentów rozpoczynających kształcenie w zakresie językoznawstwa — w przystępny i ciekawy sposób wprowadza w podstawowe pojęcia, daje minimum wiedzy o języku oraz kreśli „mapę” problemów, jakie stoją przed badaczami języka. Na uwagę zasługuje fakt, że autorka, systematyzując „tradycyjne” zagadnienia językoznawcze, uwzględniła także dorobek językoznawstwa ostatnich lat, charakteryzujący się nowym spojrzeniem na język, wzbogaconym o aspekt kulturowy i komunikacyjny.

MNB

Językoznawstwo kognitywne III. Kognitywizm w świetle innych teorii. Red. Olga Sokółowska, Danuta Stanulewicz. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2006, 480 s.

Praca zbiorowa, na którą składa się osiemnaście artykułów autorstwa badaczy polskich i zagranicznych (Ronald W. Langacker, Robert E. MacLaury, Masako K. Hiraga, Reuven Tsur, Tim Rohrer — teksty w polskich przekładach). We wstępie do książki Danuta Stanulewicz omawia początki lingwistyki kognitywnej, zrodzonej w odruchu reakcji na generatywizm amerykański. Rozpowszechnienie użycia przymiotnika *kognitywny* datuje na lata 80. ubiegłego wieku, kiedy to ukazały się książki George’a Lakoffa (*Categories and Cognitive Models*) i Ronalda W. Langackera (*Foundations of Cognitive Grammar*). Do teorii konkurencyjnych i komplementarnych wobec kognitywizmu, które omówiono w książce, należą gramatyka konstrukcji Adeli Goldberg (artykuł Ronalda Langackera), teoria indefinibiliów rozwijana przez Annę Wierzbicką (artykuł Henryka Kardeli), lingwistyka tekstu Roberta-Alaina de Beaugrande’a i Wolfganga U. Dresslera (artykuł Aleksandra Szwedka), teoria oglądu (artykuły Roberta E. MacLaury’ego i Adama Głaza) oraz funkcjonalizm Simona Dika (artykuł Romana Kalisza i Wojciecha Kubińskiego). Drugą część książki zatytułowano *Interpretacje*